

Olomučany 16, lokalita s raně středověkou železářskou hutí a novověkým mlýništěm na levém břehu bezejmenného potoka JZ obce

Archeologia technica 42

Technické muzeum v Brně / 17. 4. 2024

9:30 – zahájení semináře

9:40–10:00

Dyznové vložky – neobvyklý inventář moravských raně středověkých železářských hutí?

Ondřej Merta

Mezi nejpočetnější relikty činnosti starých hutníků nalézané při archeologických výzkumech jejich dílen patří jejich odpady – strusky. Méně obvyklými (ale například v prostředí západní Moravy početnými) jsou dyzny – keramické trubice umožňující dmýchání do nístějí železářských pecí a současně chránící ústí měchů před vysokým žářem. V dílnách je přítomna i keramika umožňující dataci, došlo i k nálezům několika kusů náradí, zlomků dyznových štítků či panelů, brousků i vlastních výrobků hutí – železářských lup. Zdá se, že některé zkoumané západo-moravské huti obsahují i další typ jinde nepřítomné (či nerozpoznané) technické keramiky – dyznové vložky, keramické trubice kónického tvaru usnadňující upevnění dyzen do nístěje pecí či výhní. Cílem následujícího textu je v krátkosti upozornit na tyto artefakty, jejich možné využití v rámci hutnického procesu a prostřednictvím popisu případným dalším badatelům usnadnit identifikaci.

10:00–10:20

Vyhodnocení nálezového souboru získaného při výzkumu raně středověké železářské huti v NPR Habrůvecká bučina, k.ú. Habrůvka, okr. Blansko

Roman Mikulec

Příspěvek se věnuje mladohradištní železářské dílně nalezené v Habrůvecké bučině. Tato lokalita byla prozkoumána mezi lety 1996–1997 a jedná se tedy o nejnovější provedený archeologický systematický výzkum, zaměřený na raně středověké železářství, v oblasti Moravského krasu. Pod vedením D. a J. Merty mělo být navíc zachyceno několik zajímavých objevů (metalurgické zařízení, vyjeté koleje, splachové vrstvy z obytných objektů...) a získán nemalý soubor artefaktů. Ten však již bohužel nebyl nikdy podrobně vyhodnocen, ani publikován a veškeré informace je možné tedy čerpat jen z jediného článku. Velká část nalezeného souboru je však pro tuto mladohradištní dílnu stále uložena v Technickém muzeu, a právě jeho zpracování a následnému vyhodnocení bude tento příspěvek zejména věnován. Celkově se jedná o cca 1200 artefaktů, k jejichž vyhodnocení bylo využito základní metrologie a databázového zpracování. Vizualní průzkum poté umožnil také například základní rozdělení železářské strusky dle morfologických kvalit (hutnická, kovářská...), zařazení dyzen mezi tlustostěnné a tenkostěnné atp. Celkově tak bylo možné nejen získat zase o něco bližší představu o železářské produkci probíhající na této lokalitě, ale i její následné vyhodnocení/porovnání v rámci širšího kontextu.

10:20–10:40

Political Economy of Early Medieval Iron Production in East-Central Europe - Case studies from an interdisciplinary perspective

Michael Lebsak

The younger Early Middle Ages (c. 700-1000 AD) in Central Europe are viewed as a time of significant economic change, marked by intensified resource use and the expansion and diversification of specialized craft production. Especially iron held substantial economic significance during this period, as it played a crucial role in the production of weaponry, agricultural tools, and infrastructural elements.

The Early Medieval iron crafting landscape is extremely diverse. Its scale and intensity ranges from independent household production in rural villages to large-scale industries in urbanized milieus. This talk examines selected case studies with a focus on East-Central Europe, intertwining archaeological, metallurgical, anthracological and geoarchaeological datasets to generate a holistic picture of iron production, distribution and consumption in a political-economic framework.

10:40–11:00 – přestávka

11:00–11:30

Úloha geologického mapování při identifikaci dolů a lomů v granitovém masivu Jizerských hor

Ivan Rous

V Jizerských horách se v období 13. až 19. století těžily nerostné suroviny od drahých kamenů a zlata, přes železnou rudu až po křemen a živec pro sklárny a porcelánky. V části Jizerských hor s granitovým podložím, se doly, výlomy a výkopy obtížně identifikují a to až do takové míry, že přehlédnuta zůstala například těžená křemenná žíla o délce přes 2 km, nebo množství malých dolů a šachet na severních svazích Jizerských hor. Jednou z metod jak popsat dosud neznámé stopy po těžbě je mapování a sledování „exotických“ horninových těles v granitovém masivu.

+ informace o nálezu dosud **neznámého skluzu na dřevo v Jizerských horách**

11:30–11:50

Nález mlecího kamene z rudního mlýna v řece Vrchlici (k. ú. Kutná Hora)

Karel Pročka – Karel Malý – Petr Hrubý

V příspěvku je autory představen nález fragmentu mlecího kamene z historického rudního mlýna v řece Vrchlici. Jedná se o první známý artefakt svého druhu v kutnohorském rudním revíru. Nalezený fragment o rozměrech 32×50×36 cm představuje přibližně jednu čtvrtinu mlecího kamene o dochovaném poloměru 32 cm. Materiál je makroskopicky určen jako světlá slabě migmatitizovaná rula. Artefakt je srovnán se známými mlecími kameny z montánních lokalit Českomoravské vrchoviny. Diskutovány jsou povaha lokality nálezů, zdrojová oblast materiálu mlecího kamene a obecně také absence mlecích kamenů z rudních mlýnů na Kutnohorsku.

11:50–12:10

Archeologické doklady předindustriálních forem cihlářské výroby na Bruntálsku

Jana Brhelová - Jan Hruboš – Jan Havelka – Peter Milo – Michal Zezula

V rámci archeologického výzkumu doprovázejícího rekonstrukci kostela P. Marie ve Starém Městě bylo v roce 2022 v jeho okolí provedeno geomagnetické měření, které jihovýchodně od něj identifikovalo několik kvadratických objektů s magneticky výraznými anomáliemi interpretovanými jako stopy žárů. Drobný zjišťovací odkryv umožnil tyto objekty interpretovat jako pozůstatky novověké selské cihlářské výroby v jednoduchých zahlobených polních pecích. V roce 2023 byla v souvislosti s připravovanou zástavbou lokality Za Mlékárnou při severozápadním okraji intravilánu města Bruntálu provedena rešerše historických mapových podkladů z 19. století, která zde identifikovala na vrchnostenských pozemcích situované hliniště s dvojicí dřevěných budov a přístupovými cestami. Následně byla i zde geofyzikální prospekci potvrzena přítomnost propálených ploch. Záchraný archeologický výzkum pak ztotožnil tyto struktury s pozůstatky jednoduché cihlářské výroby v mlířích, která využívala v bezprostředním okolí těžené sprašové hlíny. K uvedeným výrobním aktivitám lze vztáhnout i několik málo údajů ze soudobých písemností.

12:10–12:40

Výsledky výzkumu zaniklé cihelny ve Vysokém Mýtě

Arkadiusz Tajer – Miroslav Kaňka

Během přípravných prací na stavbě dálnice D35, v úseku Vysoké Mýto – Džbánov, byl zaměstnanci Archeologického centra v Olomouci prozkoumán areál zaniklé cihelny, který byl objeven na západním okraji Vysokého Mýta. Stavbu cihelny, s celým technickým zázemím a těžebním areálem, bylo možné dohledat v mapách stabilního katastru, datovaných až do roku 1839. Na základě mapových podkladů byla provedena identifikace jednotlivých staveb, jejich lokalizace v terénu a následná explorace. Výzkumem byly postupně odkryty relikty čtyř staveb. Uprostřed areálu se nacházela centrální stavba žárové pece s dochovanými topnými kanály a lavicemi. K peci byla postupně dostavěna obytná stavba. Východně od pece se našly základy větší stavby - „stodoly“, sloužící zřejmě jako ubytovna pro dělníky a dále jako skladovací prostory. Západně od pece byla objevena kamenná konstrukce vodní nádrže a také čtvercové základy pilířů sušírny cihel. Areál cihelny byl poté ve své zánikové fázi zavezen cihlářským odpadem. Terénní archeologický výzkum byl současně podpořen zkoumáním historických a archivních pramenů, jejichž účelem bylo zjištění vlastnických poměrů a časového rámce fungování cihelny.

12:40–13:10 – přestávka

13:10–13:30

Cisterna hradu Pyšolce

Michaela Korbičková

Pyšolec (k. ú. Vír; okr. Žďár nad Sázavou) patří k perněstejnským hradům vybudovaným na skalní ostrožně, kde by vyhloubení studny jako primárního zdroje vody bylo jistě technicky náročné, proto zde přicházelo v úvahu zřízení cisterny. Byla situována do prostoru hradního nádvoří v poloze mezi bergfitem a palácem a před odkryvem se zde jevila jako výrazná kaverna. Výzkumu vlastního objektu předcházela geofyzikální průzkum, jehož výsledkem byla detekce základní stavební dispozice hradního jádra, mocnost suťového závalu a kvalifikovaný odhad hloubky cisterny. Objekt byl již v minulosti hlouben a zhruba do 4 m byla cisterna zasypána novodobým odpadem. Spodní polovina cisterny včetně jejího okolí byla zasypána původním materiálem, tedy bloky zdiva a stavebních článků uvolněných při záměrné destrukci hradu. Obezdivka cisterny byla po odkryvu odborně zrestaurována a jako technická památka opatřena mříží.

13:30–13:50

Industriální archeologie a barvířské provozy 18. a 19. století v České republice

Robert Antal – František Kolář – Michaela Ryšková – Hynek Zbránek

Archeologické výzkumy industriálního dědictví v České republice představují poměrně mladé téma. V posledních šesti letech bylo v souvislosti se stavební činností v územích, spojených tradičně s textilní výrobou, archeologicky odkryto a interdisciplinárně prozkoumáno několik textilních provozů, včetně pěti barvíren. Cílem příspěvku je komplexní prezentace výsledků těchto výzkumů. Bude prezentováno historické pozadí vývoje textilního průmyslu v České republice, na které naváže náhled do fungování vlnářských barvíren. Následně budou prezentovány dílčí zkoumané provozy v Brně, Ústěku a Krnově, které dokumentují možnosti záchranné archeologie a nedestruktivních průzkumů a jejich prostřednictvím také stavební a technologický vývoj tohoto druhu provozů. Prezentace předloží ucelený náhled do průmyslového barvení textilu a vývoje energetického zázemí barvířských provozů 18. a 19. století na území dnešní České republiky.

13:50–14:10

Experimentální zpracování jantaru ve starší době železné

Michal Dienstpier

Příspěvek seznamuje s novými poznatky ve zpracování jantaru ve starší době železné (800-370 př.Kr.) nejen v České republice, ale i v rámci Evropy. Cílem první části archeologického experimentu bylo zjistit pokud možno co nejvíce informací o výrobě několika druhů čistě jantarových či materiálově kombinovaných artefaktů datovaných do 8. - 6. stol. př. Kr. Zvláštní pozornost byla kladena na dílny z tohoto období a zejména na potencionální výrobní nástroje. Druhou

částí byl samotný experimentální výzkum používáním různých dobových nástrojů. Taková výroba umožňuje sledování traseologických stop na zpracovávaném materiálu, zejména tedy jantaru. Příspěvek přináší základní přehled o tématu, které je doposud jak v českém tak v zahraničním prostředí málo poznané. Technologie starší doby železné jsou v řadě případů značně inovativní a sledujeme podobnosti s následnými periodami, včetně středověku.

Diskuse

Změna programu vyhrazena.

